

11. fejezet

Pikszisben

Ebben a fejezetünkben a biztosítók és a fejlett államok néha megdöbbenően szoros összefonódásáról fogunk pár szót szólni. Megpróbáljuk Önnek, kedves Olvasó bemutatni, hogy a nagy biztosítók milyen kolosszális politikai befolyással rendelkeznek, az összes OECD országban, márpedig hazánk szerencsére ennek az organizációnak a tagja, része.

Megismerkedtünk az elmúlt esztendőök magyar jogszabályozási gyakorlatával, s azt tapasztaltuk, hogy az egymást követő magyar kormányok kapcsolata a biztosítókkal egyre felhőtlenebbé, harmonikusabbá vált.

A törvények, jogszabályok egyre kedvezőbb feltételeket teremtettek a hazánkban dolgozó, tevékenykedő biztosítói vállalkozások számára, mondhatnánk azt is, az a vörös szőnyeg, amelyet kormányaink a biztosítók lába elé terítettek, nemcsak egyre vörösebbé, hanem egyre puhábbá is vált.

(A biztosítók előszeretettel beszélnek arról, hogy tulajdonképpen ők a „haza megmentői”, nemcsak stabil munkahelyeket teremtenek nagy számban, hanem milliárdos adóbefizetéseikkel is ők az államkassza oszlopcái.

Sajnos csak összevont adataink vannak, de azért ezek is igen érdekesek és sokatmondóak. 1999 első felében a honi biztosítók összesen 142,9 milliárd forint díjbevételre tettek szert.

Ebből a csillagászati összegből a következő adókat fizették:

745,7 millió forint társasági

422,9 millió forint helyi,

308,1 millió forint általános forgalmi, valamint

1.621,4 millió forint személyi jövedelemadót.

A 142,9 milliárdból, amit a biztosítók oly szívesen „árbevételnek” titulálnak, alig több mint 3 milliárdot.)

Schol semmilyen más gazdasági területen nem tűntek el olyan hamar a külföldi cégek működését gátló tüskék, szálkák, mint a biztosítóknál. Joggal kérdezhetjük hát, mi ennek a felhőtlen viszonynak az oka, hiszen vezetőink más területeken korántsem bizonyultak ilyen megértőnek, rugalmasnak.

Úgy véljük, nem tévedünk túl sokat, amikor négy alapvető okra vezetjük vissza a biztosítók és az állami szervek összesimulását. (Megjegyezzük, nyugat-európai országokban is hasonló jelenségeket figyelhetünk meg, ezért majd utalunk a közös jegyekre.)

A négy ok tehát megítélésünk szerint a következő:

- a társadalombiztosítási rendszerek esődje
- a tartós infláció
- a magán-megtakarítások kormányzati szempontból optimálisnak tekintett irányítása és mozgatása
- morális, politikai meggondolások.

Függetlenül attól, hogy különböző kormánysszervek, sajtótermékek a társadalombiztosítási rendszerek szükséges reformjáról, esetleges megújításáról beszélnek, a lényeg azonos, a jelenlegi magyar beteg- és nyugdíjbiztosítási szisztéma az intenzív osztályon fekszik, halálosan beteg, mert egyszerűen finanszírozhatatlan.

A tüneteket mindenki látja, ismeri. Több százezer nyugdíjas él, vagy inkább mondjuk így vegetál ha-

zánkban a nyomorszint határán, vagy éppen az alatt, kórházi osztályokat kell bezárni, mert működtetésükhöz, fenntartásukhoz nincs elég pénz. A következőkben a nyugdíjrendszerről beszélünk majd, ám megállapításaink jó része az egészségügyi, társadalombiztosítási rendszerre is igaz.

Elméletileg három nyugdíjszisztémát különböztetünk meg:

Az úgynevezett várományfedezeti rendszert, így működnek a magánbiztosítók, a tőkefedezeti rendszert, lásd az amerikai nyugdíjpénztárakat, valamint a felosztó-kirovó rendszert, melynek alapján a legtöbb európai szisztéma felépül; ilyen a magyar is.

Ebben a struktúrában egy fityng tartalék se képződik, létének alapja az, hogy a jelenleg aktív korúak, a munkában lévők elegendő pénzt fizetnek be a kasszába, az idősek nyugdíjára. Ha tehát a rendszer valamilyen oknál fogva felbomlana, akkor az öregek semmiféle járadékra sem számíthatnának, hiszen aktív korukban teljesített befizetéseiket már rég, húsz-harminc évvel ezelőtt kifizették, felélte a korábbi nyugdíjas generáció.

Liska Tibor, ezt a metódust fosztogatásos-osztogatásnak nevezte, hiszen azt, hogy öreg korára valaki mennyi nyugdíjat kapott, alig függött attól, hogy dolgozó korában ténylegesen mennyit fizetett járulékként.

Mivel Magyarországon az elmúlt években drasztikusan csökkent a munkában lévő, s ezért járadékfizetésre kötelezhető lakosság száma, viszont riasztó mértékben emelkedett a nyugdíjasok (és a nyug-

díjkorhatár előtt „lenyugdíjazottak”) száma, egyre kevesebb embernek kell egyre több nem-keresőt el-tartania, jórészt csökkenő reálbérek mellett.

Többek között ennek „köszönhető”, hogy olyan sokan próbálnak elmenekülni a járadékfizetés köte-lezettségé elől. Mindenki ismeri a papíron havi har-mincezer forintot kereső milliomosokról szóló tör-téneteket.

Persze nemcsak a leggazdagabbak ódzkodnak az adó- és járadékfizetéstől. Gazdaságunk nem ese-kély része szürkévé, vagy éppenséggel feketévé, esetleg féllegálissá vált.

Ebből a zónából pedig már senki se fizet se adót, se pedig TB-járulékot. Következésképp a befizetett TB-járulékok csak a kifizetett nyugdíjak egyre csök-kenő részét fedezik, a különbséget államháztartási forrásokból kell hozzátenni, ha csak nem akarjuk, hogy párszáz ezer kisnyugdíjas éhen haljon.

A rendszerváltáskor nemcsak az egykori MSZMP darabolódott fel MDF-re, SZDSZ-re, MSZP-re, FIDESZ-re meg még ki tudja mire, hanem az egyko-ri Állami Biztosító is alig kéttucatnyi, nagyrészt külföldi érdekeltségű magáncégre.

Az első esetben a politikai-hatalmi, a második-ban pedig a biztosítási piac lett „újraosztva”.

Az MSZMP-t szerencsére kevesen sírják vissza, az Állami Biztosítót azonban sokan. Persze nem a so-katmondó, fantáziadús reklámra gondolunk nosztal-giával: „Biztosítás biztonság”, hanem az egykori ÁB viszonylag tisztességes, megnyugtató szolgálta-tásaira, átlátható tevékenységére. Akkoriban, ha elé-gedetlenek voltunk a biztosító szolgáltatásaival, hát

„beírhattunk” a rádióba, a tévébe, meg a Kádár-
titkárságra. Ha mostanában elégedetlenek va-
gyunk, hát kinek tudunk irkálni, s ugyan kit érde-
kel a nyavalyánk?

Ellentétben sok sikeres privatizációval, az Állami
Biztosító feltrancsírozása nem a szolgáltatások
színvonalának emelkedéséhez, hanem pusztán a
szolgáltatás árának emelkedéséhez, s a kiszolgálta-
tottság növekedéséhez vezetett.

Amennyiben a jelenlegi nyugdíjas generációnak
az úgynevezett „megtakarításból” kellene élnie,
akkor valószínűleg a többségük éhen halna.

Ezt szerencsére – egyelőre legalábbis – nem akar-
juk. A költségvetési szigor egyre inkább növekszik,
s az állam nagyon szívesen megszabadulna ezektől
a kiadásoktól. Ha csak tehetné, már holnap reggel
diszkrétan kisétálna a társadalombiztosításból,
ami persze meg is felelne a manapság divatos, s
Magyarországon egyeduralkodó neoliberális gazda-
ságpolitikának.

A megoldás kulcsa semmiféleképpen sem lehet
pusztán az úgynevezett adófegyelem növelése. Meg-
győződésünk az, *ha ma Magyarországon igazán kor-
rekt és következetes adózást vezetnének be, akkor
fürcsa helyzet állna elő: az ország egyik fele állandó-
an börtönben csücsülne, a másik fele pedig vigyázna
rájuk, s úgy két-háromévenként, rabok és börtönőrök
cserélnének.*

Amikor a sajtóban, rádióban, tévében arról olva-
sunk, hallunk, hogy „nő”, „nagyobb hangsúlyt kap”
a privátbiztosítások szerepe, akkor csakis arról van
szó, hogy kormányunk egy újabb lépést kíván hátra-

felé tenni, s valami vészkijáraton keresztül el szeretne tűnni a társadalombiztosításból.

Ezt persze még elméletileg sem lehet néhány éven belül keresztülvinni. Nemcsak gusztustalan, de nevetséges is volna a jelenleg nyolevanéves kisnyugdíjasokat az előtakarékosság fontosságairól meggyőzni, de nyilván közgazdaságilag értelmetlen is. Így aztán különböző színezetű kormányaink az aktív keresők vállára próbálnak dupla terheket rakni, egyrészt behajtják tőlük azt a nyugdíjat, amit a jelenlegi öregeknek kifizetnek, s ugyanakkor meggyőzik őket arról, hogy megcsapolt fizetésükből gondoskodjanak valamiféle magánnyugdíjról.

Ezért olyan „nagyszerű” és „örvendetes” a nemzetközi biztosítótársaságok magyarországi megjelenése.

A kérdés már csak az, hogy képes-e az aktív korosztály ekkora teher vállalására, képes-e a lakosság ekkora tőkeakkumulációra, s nyilván az sem egyértelmű, hogy az életbiztosítás-e a legígéretesebb megtakarítási forma?

A szerzők meggyőződése az, bármennyire imádják is egymást a honi biztosítók és az éppen hivatalban lévő kormányaink, a nyugdíjbiztosítás száz százalékgig piaci alapokra való helyezése politikai szempontokból is mérhetetlenül súlyos következményekkel járna.

A magyar társadalom alig elviselhető mértékben szakadna ketté: egy szűk-körű, magas szinten ellátott rétegre, s másfelől sokmilliónyi nyomorgóra.

Megszűnne a társadalmi szolidaritás elve is, mely jól-rosszul ma még összetartja társadalmunkat.

Szeressék tehát mégannyira is egymást a biztosítók meg a honi politikai elit tagjai, ez a meghitt viszony, szerintünk, nem hozhat megoldást a magyar nyugdíjbiztosítás egyre súlyosabb, egyre elmélyülőbb válságára.

Sajnos az életbiztosítások nemesak a „zsíros” nyugdíjra való várakozás idejét képesek megkurtítani, hanem sok esetben magát a nyugdíj összegét is!

Az Olvasó tehát joggal kérdezheti, ha olyan borzasztóan okosak vagyunk, hogy tudjuk bírálni a jelenlegi gyakorlatot, meg a privátbiztosításokat, akkor nyilván van valami zseniális megoldás a zsebünkben, amit elő lehet rángatni. Véljük, van kitörési lehetőség, bár ez szakítást jelentene a legtöbb megszentszodott elmélettel.

Úgy hisszük tehát, lépésről lépésre a holland modellt kellene átültetni a hazai gyakorlatba. Ott az úgynevezett „capuccino-szisztémát” vezették be. Mindenki kap szolgálati időtől függetlenül egy adóból finanszírozott állami alapnyugdíjat, melynek összege a mindenkori átlagkeresetek egy bizonyos százaléka.

Ebben a rendszerben teljesen mindegy, hogy valaki azért nem dolgozik-e, mert elérte a nyugdíjkorhatárt, vagy pedig azért, mert harmincéves korában megvakult.

Ez az alapnyugdíj jelentené a capuccinóban a kávét.

A következő rész a tejszín, a munkáltatók, a munkaadók által fizetett nyugdíjbiztosítás.

A cégek által fizetett nyugdíjárulékot befektetési alapokba helyezik, melyek amerikai mintára forgat-

ják a pénzt. A „tejszín” mennyisége tehát igenis függ a szolgálati időtől, meg az aktív korban elért keresetektől, valamint a befektetési alapok ügyességétől.

A finomságot, az exkluzivitást a kávé tetejére szórt csokidarabkák adják, ettől lesz belőle igazi capuccino: ez a holland példában a magánbiztosítás. Ez a nyugdíjrendszer harmadik oszlopa.

Látjuk tehát, a magyaroknál jóval gazdagabb hollandok is csak a „csoki” szerepét bízták a magánnyugdíj-biztosítókra.

A rendszer további előnyöket kínál.

Tudjuk, Magyarországon a nők jóval tovább élnek, mint a férfiak. A nyugdíjasok között egyenesen háromszor többen vannak. Közülük sokan már réggen mentek nyugdíjba, igencsak alacsony végső fizetéssel.

Többségük a maximális szolgálati idő csak egy töredékét szerezte meg csupán, például azért, mert életének jelentős részét gyerekneveléssel töltötte.

Egyértelmű számunkra, hogy az idős asszonyok tisztességes öregkorának a megteremtése ossztársadalmi feladat, ezért legalábbis részlegesen, adóból kellene finanszírozni, s nem lehet az egész terhet a TB nyakába varrni.

A holland modell átvétele erre a nehéz kérdésre is elegáns választ adna.

Bár a biztosítók magukat a társadalom, sőt a gazdaság bajnokainak tekintik, hiszen nem mondanak mást, mint azt, hogy az igazi meggazdagodás, ha másként nem is, de 20–30 év alatt csak-csak elérhető.

Lényegében egészen mást csinálnak, soha nem látott mértékben irányítják át a pénzt a kisemberek zsebéből az amúgy is gazdagokéba, társadalmi újraclozást valósítanak meg alulról fölfelé.

Említettük már azt könyvünk bevezetőjében, hogy a biztosítók a gazdasági életben egészen szokatlan előnyöket és kedvezményeket tudtak maguknak kiharcolni.

Ez igaz az adózási, a kartell, a tőzsde-szabályozási és a munkajogi előírásokra.

Talán a bankrendszert leszámítva (bár ez a különbségtétel tulajdonképpen hamis, hiszen a biztosítási rendszer is a bankrendszer része) egyetlenegy más gazdasági területen sem élveznek a szupranacionális cégek olyan messzemenő támogatást a nemzeti kormányoktól, mint éppen a biztosítók.

A biztosítók különleges helyzetére nemcsak az a jellemző, hogy forgalmukhoz, árbevételükhöz viszonyítva milyen kevés adót fizetnek, hanem sok esetben még állami támogatásban is részesülnek.

Ha másként nem, hát akkor a befektetéseikre adott állami garanciákkal. Jóllehet a biztosítók sokszor érvelnek azzal, hogy mennyi stabil munkahelyet teremtenek, de az általuk létrehozott valóban tartós és fix munkahelyek száma nagyságrenddel alacsonyabb annál, mint amennyit a cégek a letelepedésükre ígértek.

S, ha a cégek kívülről ilyen szép „állami burokban vannak, akkor azt sem csodálhatjuk, hogy „belső” is saját külön kis világokat építettek és építenek fel.

Egy biztosító kísértetiesen hasonlít egy középko-

ri erődre. Egyemberként védekezik minden kívülről érkező támadás ellen, ám ugyanakkor azt is igyekszik meggátolni, hogy valaki elhagyja a védőfalakat.

Különös, sajátos zárt világok alakulnak ki egyedülálló módon az egész gazdasági életben. Egyetlenegy más szektorban sem találkozhatunk ilyen erős szekta-jelleggel.

Az úgynevezett közösség tagjai nem csak „egyenruhát” hordanak, azonos és jellegzetes „tolvajnyelvet” beszélnek, hanem meghökkentően hasonló társadalmi és érintkezési szokásokat is felvesznek.

A biztosítók által elképzelt ügynöki csapat a messzemenőkig homogenizált, lidércesen emlékeztetve egy hangyavárra.

Hiábavaló az az állami szigor, amely egyértelmű jogszabályokkal előírja, hogy a biztosítók az általuk elért nyereség döntő többségét szét kell hogy osszák az ügyfeleik között.

A biztosítottak befizetéseinek egy jelentős része még azelőtt szét- és elszivárog, mielőtt még bármiféle nyereségképzésre sor kerülhetne.